

УДК 338.1

О. В. Павлик,
студентка Кам'янець-Подільського відділення КФЕК НУДПСУ

СУТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ПОДАТКОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

О. V. Pavlyk,
student of Kamenets-Podilsky department of KFEK NUSTSU

THE ESSENCE OF GLOBALIZATION IN THE TAX REGULATION ECONOMIC DEVELOPMENT

Стаття присвячена проблемам глобалізації економіки. Розкрито сутність глобалізації. Визначено позитивні і негативні риси глобалізації. Обґрунтовано вплив глобалізації на податкове регулювання економічного розвитку.

The article is devoted to the problems of globalization. Essence of globalization is defined. The positive and negative features of globalization are identified. The impact of globalization on tax adjustment of economic development is grounded.

Ключові слова: глобалізація, податкове регулювання, економічний розвиток.

Keywords: globalization, tax regulation, economic development.

Вступ. Інтеграція і глобалізація – найчастіше обговорювані теми як у політичних колах, так і серед фахівців-вчених і громадськості. Процеси глобалізації істотно впливають на зміст і темпи формування нових типів відносин у сучасному суспільстві і фахівців нового покоління. Від людини XXI ст. потрібні особлива мобільність і здатність адаптуватися до жорстких умов життя, змін структури і змісту професій, культурного середовища. Показником глобальної мобільності людини, імовірно, буде універсальне утворення і здатність мобілізуватися й навчатися протягом усього життя. У новому тисячолітті міжнародне співробітництво переходить в еру глобалізації розвитку, що відкриває для людства не тільки нові, раніше небачені можливості розвитку і якісного росту, але і нові загрози, проблеми і глобальні конфлікти. Тому сьогодні вже немає сумніву, що перед людством об'єктивною стала глобальна проблематика, порядок денний XXI ст. і невідкладні проблеми глобальної організації світоустрою і прийнятого для всіх держав глобального управління.

Постановка проблеми. Проблеми глобалізації досліджуються у працях багатьох вчених, зокрема Я. Белінської, С. Єрохіна, Т. Кисільової, Н. Навроцького та ін. Однак роль глобалізації у податковому регулюванні потребує поглиблених досліджень з урахуванням зростання ролі політичних та економічних ризиків. Метою статті є визначення ролі глобалізації у розвитку податкового регулювання та його впливу на економічний розвиток.

Викладення основного матеріалу. Глобалізація стала важливим аспектом сучасного суспільного життя, одним з найвпливовіших факторів, який визначає вектор розвитку будь-якої держави. Глобалізм як суспільне явище існував не завжди, його виникненню передував бурхливий розвиток інтеграційних процесів в усіх сферах суспільного життя. Основа глобалізаційних процесів була закладена уже в процесах міжнародного поділу праці і знайшла свій подальший розвиток у міжнародному співробітництві та інтеграції. Таким чином, глобалізацію можна вважати вищою стадією інтернаціоналізації економіки.

Глобалізм як науковий напрям сформувався на початку 90-х рр. XX ст. у «доктрину ТФН» (Тофлер, Фукуяма, Хантінгтон), сутність нового вчення пов'язана з апологетикою так званого «золотого мільярда» [2, с. 8]. На сучасному етапі розвитку суспільства глобалізація та інтеграція – це багаторівневі поняття, які охоплюють різні сфери: регіональну та національну економіку, товарні, фінансові і валютні ринки, окремі компанії.

У вузькому розумінні глобалізацію можна визначити як вищу стадію інтернаціоналізації. У більш широкому розумінні глобалізація – це сукупність таких процесів і явищ, як транскордонні потоки товарів, послуг, капіталу, технологій, інформації та міждержавне переміщення людей; переважання орієнтації на світовий ринок торгівлі, інвестуванні та інших транзакціях (на рівні фірм); територіальна та інституціональна інтеграція ринків [2, с. 10].

Аналізуючи передумови розвитку глобалізаційних процесів (рис. 1), можна зробити висновки про наявність як позитивних, так і негативних наслідків глобалізації.

Рис. 1. Джерела глобалізації

З одного боку, глобалізація дає безліч переваг країнам-учасникам глобалізаційних процесів – це і вільне переміщення робочої сили, капіталів, технологій, фінансових потоків, доступ до джерел дешевої сировини тощо. Але уже в самих перевагах глобалізації приховані ризики і недоліки.

Вигоди глобалізації розподіляються в світі дуже нерівномірно. На тлі безпрецедентного багатства – гнітюча бідність і нерівність між країнами та всередині країн. Майже половина населення світу змушена жити менш ніж на 2 долара США на день, а 1,2 млрд. осіб існують менш ніж на 1 долар. Із загальної чисельності робочої сили в світі (приблизно 3 млрд. осіб) – 140 млн. трудящих взагалі не мають роботи. Нерівність відбувається і в розподілі доходів. 1 млрд. осіб, які живуть в розвинених країнах, одержують 60 % усіх доходів світу, а три з чвертю млрд. осіб у країнах з низьким рівнем доходів заробляють менше 20 % доходів [3].

Тому ми погоджуємося з А. Чухном, що глобалізація економіки – це не лише вигоди від участі країни в світових економічних процесах, але й висока ймовірність втрат, зростання ризиків. Глобалізація передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й більш вразливими щодо негативного впливу світо господарських зв'язків. Світова практика доводить, що вигравш від глобалізації розподіляється далеко не рівномірно між країнами та суб'єктами економічної діяльності. Отже, до негативних наслідків глобалізації відносяться: посилення нерівномірності розвитку країн світу; нав'язування сильними країнами своєї волі, нерациональної структури господарства, політичної та економічної залежності [7].

В умовах глобалізації можливий прояв руйнівного впливу відцентрових сил, пов'язаних з цим процесом, що може привести до розриву традиційних зв'язків усередині країни, деградації неконкурентоздатних виробництв, загострення соціальних проблем, агресивному проникненню чужих даному суспільству ідей, цінностей, моделей поведінки. Серед найбільш важливих проблем глобалізаційних процесів можна назвати:

- нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки;
- можлива деіндустріалізація національних економік;

– можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки, зокрема до сильніших держав, ТНК або міжнародних організацій;

– можлива дестабілізація фінансової сфери, потенційна регіональна або глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні коливання або кризи в одній країні можуть мати регіональні або навіть глобальні наслідки.

Найбільш хворобливі наслідки глобалізації можуть відчувати на собі менш розвинені країни, що відносяться до так званої світової периферії. Основна маса з них, беручи участь в інтернаціоналізації як постачальники сировини і виробники трудомісткої продукції (а деякі з них – постачальники деталей і вузлів для сучасної складної техніки), опиняються в усебічній залежності від передових держав і мають доходи, по-перше, менші, по-друге, нестабільні, залежні від кон'юнктури світових ринків. До таких країн належить і Україна.

Глобалізація для таких країн породжує, окрім вище перелічених, і ще безліч інших проблем:

- збільшення технологічного відставання від розвинених країн;

– зростання соціально-економічного розшарування, маргіналізацію (тобто руйнування державного суспільства, що є процесом розпаду соціальних груп, розривом традиційних зв'язків між людьми, втрату індивідами об'єктивної приналежності до тієї або іншої спільності, відчуття причетності до певної професійної або етнічної групи);

- зuboжіння основної маси населення;

- посилення залежності менш розвинених країн від стабільності і нормального функціонування світового господарства;

- обмеження ТНК здатності держав проводити національно орієнтовану економічну політику;

- зростання зовнішнього боргу, перш за все міжнародним фінансовим організаціям, який перешкоджає подальшому прогресу національних економік.

Однією з найважливіших перешкод на шляху досягнення мети в області розвитку в умовах глобалізації є недостатній ступінь узгодження державної економічної та, зокрема, податкової політики на національному, регіональному і глобальному рівнях. Стало фактом те, що глобалізація об'єктивно веде до розмивання і знецінення регулюючих функцій податків національної держави, яка вже не може, як раніше, захищати національну економіку від небажаних зовнішньоекономічних дій, проте їхня роль залишається виправданою.

Єдина валюта, єдині правила податкової та митної політики є кульмінацією становлення Спільного ринку та інтеграційних процесів. Це дозволяє країнам ЄС повною мірою отримати вигоди від переваг, закладених у конкуренції і раціональному міжнародному поділі праці. При цьому компанії, фірми, міжнародні корпорації одержують можливість більш вірогідно оцінювати витрати і доходи від своєї діяльності, розміщувати своє виробництво та проводити юридичну рестрацію головної компанії на найбільш вигідних для неї податкових територіях.

Економічна ізоляція для України, в тому числі за допомогою податкових важелів, втім, як і для будь-якої іншої держави, неминуче загрожує втратою темпів економічного розвитку, технологічного стагнацією і поширенням бідності. Саме тому Україна визначила правильний і перспективний курс на інтеграцію у світовий економічний простір.

Високо розвинуті держави володіють суверенним правом регулювати потоки капіталів і діяльність банків, діючих в їх країнах. Відповідно об'єктивним стало введення «податку Тобіна», причому не тільки для того, щоб понизити рівень спекулятивної діяльності в США. [1]. Адже, глобалізація в умовах відкритості національних економічних систем сприяє посиленню могутності найрозвиненіших країн світу, передусім транснаціональних корпорацій, з одного боку, та відносному послабленню економічного потенціалу слаборозвинутих країн, поступовій втраті економічного суверенітету цих країн. Прикладом є намагання зберегти

статус-кво стосовно ПДВ – структуротворчого чинника сучасної моделі глобалізації. Отже, національно орієнтовані та обізані уряди, навпаки, природно намагаються мінімізувати тиск ПДВ, виключенням залишається Україна.

У даний час відбувається якісна зміна ролі оподаткування в економіці. Зберігаючи функції основного важеля наповнення бюджету, оподаткування починає відігравати значний вплив на міжнародне розміщення виробництва, прями і портфельні інвестиції, діяльність фінансових ринків. Нова роль оподаткування виявляється в рамках функціонування різних інтеграційних угруповань, зокрема, гармонізація оподаткування є одним з перспективних елементів євроінтеграційних процесів в Україні та неминучим наслідком глобалізації.

Зважаючи на те, що Україна знаходиться у центрі Європи, зміни у податковому регулюванні мають бути направлені на гармонізацію податкового регулювання з країнами ЄС. У даний час структура оподаткування в країнах-членах ЄС характеризується значним ступенем уніфікації: податкові системи всіх країн-членів ЄС застосовують такі види податків, як податок на прибуток, прибуткові податки на доходи фізичних осіб, ПДВ, соціальні податки. Такі елементи податкової системи, як порядок розрахунку і сплати податків, податкові пільги, система контролю за платниками податків з боку податкових органів, багато в чому також є ідентичними.

В той же час податкові системи країн-членів ЄС мають свої особливості, що пов'язані з пріоритетами національної економічної політики, бюджетними взаємовідносинами між різними рівнями влади або іншими чинниками. Так, на відміну від всієї решти країн-членів ЄС, податковим законодавством Франції передбачається стягування податку на прибуток за територіальним принципом, який припускає оподаткування прибутку, одержаного виключно від діяльності у відповідній країні.

Крім структури податкових систем в значній мірі гармонізація охопила і напрям податкових реформ, здійснюваних в країнах-членах ЄС. Останніми роками більшість країн-членів ЄС провели реформи, направлені на зменшення рівня прямого оподаткування компаній.

Одним із чинників, що останнім часом визначає напрямки реформування податків на доходи в постсоціалістичних країнах – нових членах ЄС, є податкова конкуренція, спрямована на створення найсприятливіших умов для залучення прямих іноземних інвестицій. Наслідком цієї конкуренції стало зниження ставок податку на прибуток. Однак, дана податкова конкуренція викликає невдоволення в «старих» країнах-членах ЄС, проявом якого стали пропозиції щодо посилення гармонізації податку на прибуток, у тому числі запровадження єдиної мінімальної ставки цього податку, обов'язкової для всіх країн-членів ЄС. Подальше загострення податкової конкуренції може дати поштовх для активізації обговорення та застосування рішучих дій, оскільки така конкуренція – це «перегони на виснаження», від яких, в кінцевому підсумку, можуть постраждати уряди всіх країн, оскільки державні доходи зменшаться. До того ж, згідно з результатами досліджень західних вчених, на економічну динаміку в довгостроковій перспективі впливає не стільки податкова політика (принаймні зменшення податкових ставок саме по собі не гарантує прискорення економічного розвитку), скільки такі чинники, як накопичення та розповсюдження знань, нагромадження людського капіталу, рівень розвитку інститутів, якість економічної політики держави і бюрократичного апарату. Практичним підтвердженням зазначених теоретичних висновків є висока конкурентоспроможність таких країн, як Фінляндія, Швеція і Данія. Незважаючи на найвищий рівень оподаткування (Фінляндія – 45,9% від ВВП, Швеція – 50,6%, Данія – 48,9%), ці країни, завдяки ефективному макроекономічному регулюванню, якості державних інститутів, значним державним інвестиціям у розвиток людського капіталу, впровадженню новітніх технологій посідають за даними Всесвітнього економічного форуму в Давосі у міжнародному рейтингу конкурентоспроможності чільні місця.

Основними пріоритетами політики податкової гармонізації, що проводиться в даний час в ЄС, є ліквідація неефективних елементів податкових систем і відмова від номінального податкового суверенітету країн-членів ЄС. Одночасно концепція податкової гармонізації припускає збереження самобутності національних податкових систем і не передбачає повної стандартизації порядку стягування податків в ЄС. На практиці даний підхід був реалізований при затвердженні наступних документів: Директива про злиття, Директива про взаємовідносинах між материнськими і дочірніми компаніями, Арбітражна конвенція, Кодекс податкової конкуренції і інші документи «пакету Монті». Податкова гармонізація одержала лише непряме віддзеркалення в Угоді про Європейське Співтовариство та інші засновницькі документи ЄС. Відмітною особливістю регулювання оподаткування в ЄС є відсутність загального документа (аналогічного Податковому кодексу), що систематизує всі основні норми податкового законодавства ЄС. У даний час положення, що визначають податкову політику в ЄС, є сукупністю окремих рішень інститутів ЄС (Ради ЄС, Європарламенту та ін.), які оформляються у вигляді директив, регламентів, рішень, рекомендацій і висновків.

У той же час європейська податкова гармонізація підкоряється чітко визначеним принципам. Відповідно до принципів «пропорційності» і «субсидіарності» інститути ЄС не мають права самостійно встановлювати норми оподаткування, без їх попереднього узгодження з країнами-членами ЄС. Принцип «податкової недискримінації» базується на двох основних положеннях:

1. Неможливості прямого або непрямого обкладення внутрішніми податками однією державою-членом ЄС продукції іншої держави-члена ЄС в розмірах, що перевищують оподаткування національної продукції.

2. Державою-член ЄС не повинна обкладати продукцію інших держав-членів ЄС внутрішніми податками з метою непрямого захисту іншої продукції.

Принцип «податкової недискримінації» часто знаходить своє практичне застосування в арбітражній практиці ЄС. Тісно пов'язаним з принципом «податкової недискримінації» є принцип «нейтральності оподаткування», що полягає в забороні на відшкодування внутрішнього оподаткування при ввезенні продукції на територію іншої держави-члена ЄС в розмірі, що перевищує рівень сплачених прямих або непрямих податків.

Отже, очевидно є зацікавленість європейського бізнесу у формуванні єдиного підходу до проблем оподаткування в рамках ЄС. Необхідність обчислення і сплати податків відповідно до різних вимог країн-членів ЄС, існування специфічних і часто не пов'язаних одне з одним податкових формальностей призводять до збільшення витрат і не дають європейському бізнесу повною мірою використовувати переваги, що надаються наявним спільному ринку і єдиній валюті. Більш того, окремі відмінності в податкових системах країн-членів ЄС приводять до можливості міжнародного подвійного оподаткування доходів європейських корпорацій, що негативно позначається на розвитку обороту товарів, послуг та інвестицій в ЄС.

Останнім часом все гостріше відчувається ситуація, коли ідея глобалізації перестає бути просто ідеєю і стає повсякденною реальністю життя, до якої має бути готова Україна. Готовність ця повинна виражатись не тільки і не стільки в відповідності вимогам тих чи інших міжнародних організацій, але й у виробленні обґрунтованої, з точки зору національних і міжнародних інтересів політики, лінії поведінки у даний ситуації. Один з центральних аспектів у цій проблемі – податковий.

При цьому треба мати на увазі, що в поняття податкової гармонізації і податкової координації можна вкладати різний зміст. Координація податкової політики має на увазі, що уряди прагнуть зменшити податкові перекося, які приводять до меншого, порівняно із взаємними домовленостями економічного благополуччя. Гармонізація означає прагнення держав до більшого однамаїття податкових систем (наприклад, стосовно бази оподаткування і ставок). Оптимізація і гармонізація є можливим результатом координації. Хоча податкова координація і гармонізація податкових відносин між країнами носить поки що не масовий, а скоріше епізодичний характер, теоретичні рішення на майбутнє треба шукати вже сьогодні [5].

Податкове регулювання економіки України в умовах глобалізації вимагає конкретизації об'єктів податкового регулювання з метою недопущення ситуації, коли Україна втрачатиме свої можливості, постійно перебуваючи в групі аутсайдерів. Для цього необхідно забезпечити умови для її стабільного економічного розвитку.

Економічний розвиток розглядається із застосуванням системного підходу і визначається як процес цілеспрямованих змін, внаслідок яких виникає якісно новий стан економічної системи [6, с. 70 – 81]. Поняття «розвиток» і «зростання» знаходяться між собою, як правило, у співвідношенні: зростання валового продукту супроводжується змінами в технології виробництва, пов'язане з появою нових видів продукції і цілих галузей. Іншими словами, зростання викликає якісні зміни в економіці, сприяє її загальному розвитку. Зі своєї сторони позитивні якісні зміни у відносинах власності, розподілу і перерозподілу доходів, фінансової стабілізації активно впливають на економічний ріст.

Найбільш загальною характеристикою економічного розвитку є динаміка основних макроекономічних показників, однак дослідження податкового регулювання економічного розвитку в умовах глобалізації вимагає їх конкретизації, вибору з усієї маси тих, які дають найбільш адекватну картину результатам податкового регулювання. На наш погляд, до таких показників можна віднести динаміку ВВП, обсяги зовнішньоторговельних операцій та динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну. ВВП, будучи головним макроекономічним показником, характеризує загальну тенденцію розвитку економіки держави, тому дослідження впливу податкового регулювання на його динаміку є важливим завжди, а в умовах глобалізації він виступає своєрідним індикатором того, наскільки повно держава використовує свій економічний потенціал.

Висновки. Таким чином, глобалізація є об'єктивним процесом, які охоплює всі сфери життя суспільства. Глобалізація має значний вплив на податкове регулювання, яке в умовах глобалізації має бути спрямоване на максимальне використання державою тих переваг, які надаються їй в умовах інтеграції. Однією з таких переваг є активізація зовнішньої торгівлі. Будь-яка держава для забезпечення економічного розвитку в умовах глобалізації має намагатися нарощувати обсяги експорту, причому дотримуватися переважання експорту кінцевої продукції, а не сировини. Ще однією з переваг глобалізації є відкриття доступу до ринків капіталу, що дає можливість залучити необхідні обсяги іноземних інвестицій. Тому, відповідно до цілей економічного розвитку, будуватиметься і система критеріїв ефективності податкового регулювання. Критеріями ефективності податкового регулювання економічного розвитку в умовах глобалізації можна визначити наступні: зростання реального ВВП; зростання обсягів експорту та покращення його структури; зростання обсягів іноземних інвестицій.

Прискорена інтеграція у світовий економічний простір без врахування як окремих певних переваг, так і усіх об'єктивних небезпек, може призвести Україну до фіксації на стадії відставання в економічній та соціальних сферах. Тому процеси гармонізації та уніфікації податкового регулювання мають спочатку пройти стадію координації, а надалі проходити з урахуванням не тільки вимог світової економіки, але й з урахуванням національних інтересів.

Список використаних джерел.

1. Егишянц С.А. Тупики глобализации: торжество прогресса или игры сатанистов? / С.А. Егишянц. – М.: Вече, 2004, – 448 с.
2. Срохін С.А. Фінансово-економічний механізм глобалізації / С.А. Срохін // Фінансово-економічний розвиток України в умовах глобалізації [монографія] / Під ред. Я.В. Белінської. – К: Національна академія управління, 2008. – С. 8 – 15.
3. Кисільова Т.М. Соціальна політика в умовах глобалізації [електронний ресурс] / Т.М. Кисільова / Режим доступу: – <http://www.niss.gov.ua/Table/Jalilo18/011.htm>.
4. Навроцька Н.А. Теоретичні засади трансформації інвестиційного процесу в умовах глобалізації / Н.А. Навроцька // Економічний часопис-XXI. — 2012. — № 9-10. — С. 9-11.
5. Паєнтко Т.В. Прибуткове оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку [монографія] / Т.В. Паєнтко. – К.: Комп'ютерпрес, 2007.
6. Чешков М. Развитие: философская идея и конкретные исследования / М. Чешков // МЭ и МО. – 2004. – №8. – С. 70 – 81.
7. Чухно А. Основи економічної теорії. [електронний ресурс] - <http://library.if.ua/book/61/4432.html>.

References.

1. Iegishnian S.A. (2004). Tupiki globalizatsii: torjestvo progressa ili igry satanistov [Dead ends of globalization: a celebration of progress or Satanists]. Veche, Moscow, Russia.
2. Yerokhin S.A. (2008). Finansovo-ekonomichny mekhanizm globalizatsii [Financial-economic mechanism of globalization]. National academy of management. Kyiv, Ukraine.
3. Kysilova T.M. (2009). Social policy in the conditions of globalization [Online] / Available at: <http://www.niss.gov.ua/Table/Jalilo18/011.htm>. (Accessed 20.04.15).
4. Navrotska N.A. (2012). The theoretical basis for the transformation of investment process in the conditions of globalization. Economic annals – XXI, Vol. 9-10, pp. 9-11.
5. Paienko T.V. (2007) Prybutkove opodatkuvania v Ukraini ta napriamy yoo optymizatsii [Profitable taxation in Ukraine: current state and prospects of development]. Komputerpress, Kyiv. Ukraine.
6. Cheshkov M. (2004). Development: philosophical idea and case studies. International economic and international relations. Vol. 8. PP. 70-81.
7. Chukhno A. Osnovy ekonomichnoi teorii [Basics of economic theory] [Online] / Available at: <http://library.if.ua/book/61/4432.html>. (Accessed 20.04.15).

Стаття надійшла до редакції 19.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"